

Страсбург, 9 листопада 2011 року

КРЕС (2011)2

КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДДІВ

Висновок № 14 (2011)

Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології»

Прийнятий КРЕС на 12-ому пленарному засіданні
(Страсбург, 7 – 9 листопада 2011 року)

А. Вступ

1. В 2011 році Консультативній раді європейських суддів (КРЕС – CCJE) було доручене завдання розробити та прийняти Висновок до уваги Комітету Міністрів щодо де-матеріалізації судової процедури. В результаті тривалих дискусій КРЕС дійшов висновку, що назва «Судочинство та інформаційні технології» більш всебічно та доступно розкриває тему цього Висновку, ніж назва «де-матеріалізація судового процесу». Тому, цей Висновок отримав нову назву.

2. Висновок був підготовлений на основі попередніх Висновків КРЕС та Magna Carta для суддів, спираючись на відповіді держав-членів на запитання опитувальної анкети щодо де-матеріалізації судового процесу, складену КРЕС, а також із врахуванням доповіді, підготовлену експертом, пані Дорі Рейлінг (Нідерланди).

3. При розробці цього Висновку КРЕС взяла до уваги відповідні акти Ради Європи, зокрема, Конвенцію про захист приватних осіб у відношенні до автоматизованої обробки даних особистого характеру від 1981 року, а також Доповідь «Європейські судові системи» (Видання 2010 року) Європейської комісії з ефективності правосуддя (ЄКЕС - CEPED) (а саме, Глава 5.3 щодо інформаційно-комунікаційних технологій в судах). Також були взяті до уваги інші міжнародні юридичні документи, зокрема, Європейська Стратегія Правосуддя Європейського Союзу та Директива Європейського Союзу про захист даних, Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо захисту людей стосовно обробки анкетних даних та вільного обігу таких даних.

В. Сфера дії Висновку та загальні принципи

4. В цьому Висновку йдеться про застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІТ) в судах. Цей Висновок концентрує свою увагу на можливостях, які пропонує ІТ в розрізі взаємодії та впливу на судову владу та судочинство. Особливо це

стосується таких проблем, як доступ до правосуддя, верховенство права, незалежність суддів та судової влади, функціонування судів, дотримання прав та виконання обов'язків учасників судочинства. Висновок не стосується технічних аспектів функціонування ІТ.

5. ІТ повинні бути інструментом або засобом покращення адміністрування судочинства, полегшувати доступ користувачів до судів та укріплювати гарантії, встановлені Статтею 6 Європейської Конвенції з прав людини (ЄКПЛ - ECHR): доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливість та розумні строки розгляду справи.

6. Впровадження ІТ в судах Європи не повинно шкодити авторитету за кадровому забезпеченню судової системи¹. Якщо судочинство буде сприйматися користувачами як суто технічний процес без його реальної та фундаментальної функції, здійснення правосуддя може стати повністю автоматизованим без участі людського фактору. Судочинство, в першу чергу, має містити людський фактор, оскільки тут йдеться про реальних людей та про вирішення їхніх спорів. Найвагоміше значення людський фактор має в оцінці поведінки сторін та їх свідків в судовому засіданні, що і становить складову роботи судді.

7. The Magna Carta покладає на суддів відповідальність за доступ до швидкого, ефективного врегулювання спорів. Судді мають чітко відзначати як переваги, так і недоліки ІТ, враховувати та не допускати будь-яких порушень у здійсненні правосуддя. ІТ не повинні обмежувати процесуальні права сторін. Судді повинні усвідомлювати можливість такої загрози, оскільки саме вони є відповідальними за дотримання та захист прав сторін.

8. Судді повинні приймати участь в оцінці впливу ІТ, особливо якщо вимагається або дозволяється застосування електронних засобів в діловодстві та/або судовому процесі.

9. Не всі особи мають доступ до ІТ. Враховуючи сучасну ситуацію, не потрібно нехтувати традиційними засобами доступу до інформації. Довідкові стенди та інші форми допомоги, що надаються в судах, не повинні зникнути з огляду на те, що ІТ зробили судочинства доступним для усіх. Ці заходи – невідкладна турбота про соціально незахищені та уразливі верстви населення.

10. Використання ІТ не повинно обмежити процесуальні права та гарантії тих, хто не має доступу до сучасних технологій; держави мають гарантувати, що їм надають відповідну допомогу в цій сфері.

11. Враховуючи ту важливу роль, яку ІТ відіграють сьогодні в здійсненні судочинства, особливо важливим є гарантія того, що використання ІТ навіть на короткі періоди не буде уповільнювати роботу суду щодо вирішення спорів та здійснення інших процесуальних дій. Щоб уникнути будь-якого негативного впливу на діяльність суду, мають існувати альтернативні рішення, якщо ІТ виходять з ладу, з'являються технічні несправності тощо.

¹ Більше про відносини між символізмом та судочинством, та ризики де-ритуалізації судового процесу, що є напрямком в сучасних демократіях, див. статтю А. Гарapon (A. Garapon) «Правильне суддівство – випробування судовим ритуалом» ((Odile Jacob, Paris, 2001), яка також в додатку містить численні бібліографічні посилання.

12. На пильну увагу заслуговує оцінка законопроектів відносно впровадження ІТ та кола проблем, пов'язаних з їх використанням. КРЄС наголошує на тому, що нове законодавство по цих питаннях має набрати чинності тільки після того, як системи ІТ будуть адаптовані до нових вимог, а кадровий персонал суду буде навчений відповідним чином.

13. Використання ІТ в судочинстві – це особливо важлива тема в сфері міжнародної та європейської співпраці. ІТ можуть використовуватися в сфері обміну необхідними відомостями, запитів до іноземних судів, повідомлень держав-членів щодо судових документів, а також для міжнародного дослідження доказів (наприклад, шляхом застосування відео-конференц зв'язку), КРЄС рекомендує державам розглянути можливість надання взаємного доступу до національних ІТ систем, створення таких систем, сумісних одна з одною. Це зможе стати гарантією, що ІТ здатні підняти на якісніший рівень співпрацю суддів в різних країнах та не створювати при цьому будь-яких перепон.

14. КРЄС прихильно ставиться до рішень, що були прийняті деякими державами на виконання інструкцій Європейського Союзу, які дозволяють відкривати провадження по цивільних справах в спорах між громадянами різних держав в електронному вигляді, а також використовувати відео- конференц зв'язок в рамках міжнародної співпраці.

15. Використання ІТ покращує доступ до судочинства, а також підвищує його ефективність та прозорість. З іншої сторони, це потребує значних фінансових інвестицій. В рекомендації КРЄС йдеться про те, що доступ до судочинства має покращуватися, в тому числі, і за рахунок використання ІТ, тому держави повинні проявляти відповідну фінансову підтримку.

16. Бази даних та інформація, яка міститься в реєстраційних журналах, матеріалах справ, підготовчих документах та проектах, судових рішеннях, статистичних даних стосовно оцінки діяльності суддів та суду в цілому, повинна захищатися на відповідних рівнях безпеки. В межах суду доступ окремих працівників повинен бути обмеженим відповідно до функціональних обов'язків .

17. Беручи до уваги природу спорів, що розглядаються в судах, он-лайн доступ до судових рішень може порушити особисті права громадян та становити загрозу інтересам підприємств. Отже,суди та судові органи повинні забезпечити належний захист бази даних, і це має бути закріплене на законодавчому рівні.

18. КРЄС заохочує розвиток ІТ в якості інструмента покращення спілкування між судами та ЗМІ, надаючи ЗМІ більш легкий доступ до судових рішень, а також до розкладу призначених судових засідань.

С. ІТ та доступ до судочинства

19. Повна, достовірна та своєчасна інформація з питань здійснення судочинства є основним аспектом, що гарантує доступ до правосуддя, як це зазначено в Статті 6 ЄКПЛ. Судді мають переконатися, що кожна особа, яка приймає участь в судовому процесі, має доступ до достовірної інформації. Така інформація повинна містити дані або вимоги,

дотримання яких необхідне в судовому процесі. Зазначені заходи потрібні для забезпечення рівності сторін в засобах захисту своїх прав.

20. В будь-якому разі судова система не може існувати окрема від користувачів її послугами, а розвиток ІТ не звільняє суди від відповідальності.

21. ІТ створює нові можливості для судів в наданні користувачам судових послуг загальної інформації стосовно судової системи, її діяльності, прецедентного права, судових витрат та ризиках судового процесу, альтернативних методів вирішення спорів тощо. КРЄС рекомендує судовій системі використовувати систему Інтернет та інші нові технології у повному обсязі з метою надання широкій публіці тих елементів, які, відповідно до Висновку № 6 (параграф 12 та наступні), повинні бути розповсюджені серед громадськості.

22. ІТ є потужним інструментом в підтримці ролі судів. ІТ також можуть покращити процедуру ознайомлення зацікавлених осіб з інформацією щодо судочинства в цілому. З цією метою, КРЄС рекомендує судам запровадити електронні довідкові служби.

23. ІТ дозволяють учасникам ініціювати процес в електронному вигляді (електронний документообіг). КРЄС підтримує подальший розвиток цієї практики².

24. КРЄС вважає, що судова влада має створити прецедент не право, принаймні, опубліковувати резонансні рішення доступні в мережі Інтернет: і) на безоплатній основі, ii) в легкодоступній формі та iii) із врахуванням захисту особистих даних. КРЄС прихильно ставиться до ініціативи ввести міжнародні ідентифікатори прецедентного права (як ідентифікатор прецедентного права Європейського Союзу ECLI³), які покращують доступ до іноземному прецедентному праву.

D. ІТ в судовому процесі

27. ІТ пропонує можливості більш ефективного, прозорого та суттєвого розгляду справ.

28. Комп'ютеризація здатна покращити якість роботи судді, наприклад, за допомогою бази даних з посиланнями на судові рішення, законодавчу базу, наукові праці з правових питань, коментарі до постановлених рішень, а також інші форми обміну знань між суддями. Довершені та найповніші бази даних для обміну інформацією в зазначеній сфері мають бути доступними на безоплатній основі, з огляду на те, що судді могли перевірити усі можливі джерела інформації з правових питань, які доступні іншим учасникам процесу (адвокатам, експертам та ін..). Така правова допомога має сприйматися як допоміжний засіб в судовому процесі та має покращувати процес прийняття рішень суддею, а не обмежувати його.

29. Звернення до послуг ІТ покращує документообіг. Сторони та їх представники можуть отримати доступ до інформації по справах, в яких вони є зацікавленими особами. Таким

² Див., зокрема, Правила (ЕС) № 1896/2006 (щодо європейського порядку оплати) та Правила (ЕС) № 805/2004 від 21.04.2004 (Європейський наказ на примусове виконання беззаперечних вимог).

³ Див. OJ C127, 29.4.2011, р.1 : Висновки Ради щодо заохочення впровадження Ідентифікатора прецедентного права Європи (ECLI) і мінімального набору метаданих для прецедентного права.

чином вони можуть прослідити за рухом своєї справи, отримавши доступ електронної версії історії руху справи.

30. Відеоконференц зв'язок може полегшити проведення судових засідань з точки зору покращення безпеки та відібрання показань в свідків та експертів. Особливу увагу необхідно приділити тому, щоб конференц-зв'язок та відібрання свідчень у такий спосіб на повинно порушувати гарантоване право осіб на захист.

31. Роль ІТ має бути обмеженою та проявлятися в заміщенні та спрощенні процесуальних дій, які ведуть до прийняття індивідуального рішення. ІТ не можуть замінити функції судді щодо заслуховування та виваження фактичних доказів по справі, щодо визначення відповідного законодавства та прийняття рішення без будь-яких обмежень, окрім зазначених в законі.

Е. Управління ІТ

32. ІТ мають використовуватися для посилення незалежності суддів на кожному етапі судового процесу, а не загрожувати їй. Оскільки судді мають плекати неупередженість, індивідуальну та інституційну незалежність, необхідно залучати їх до процесу прийняття рішень стосовно використання ІТ.

33. Доступ до інформації із застосуванням ІТ може сприятиме розширенню автономії суддів в виконанні покладених на них завдань.

34. Залежність від технологій та тих осіб, які ними управляють, може поставити під загрозу процес здійснення судочинства. Технології мають бути адаптовані до потреб судочинства та усіх аспектів роботи судді. Судді не повинні, виходячи з одних лише мотивів покращення ефективності, підпорядковуватися функціонуванню технологій та тим, хто ними управляє.

Технології мають бути адаптованими до різних типів справ та рівнів складності.

35. КРЄС вважає, що інструкції, шаблони або інші пропозиції стосовно змісту судових рішень, які рекомендуються суддям для використання, не повинні розроблятися будь-якими іншими органами влади, які керують процесом використання ІТ в судочинстві; окрім випадків, коли структура такого керівництва буде гнучкою та зможе адаптуватися до прецедентного права чи практики.

36. Абсолютно необхідним є діалог між розробниками технологій та особами, які несуть відповідальність за здійснення судочинства. Управління ІТ має відноситись до компетенції Ради судової влади або іншому відповідному незалежному органу. Незалежно від того, який орган відповідає за управління ІТ, має існувати гарантія, що судді в повному обсязі приймають участь в процес прийняття рішень стосовно використання ІТ.

37. Судді повинні мати гнучкі повноваження стосовно розгляду справ та ведення документообігу за допомогою апарату суду. Питання здійснення документообігу не повинні обмежувати цю гнучкість.

38. Судді та апарат суду мають право та зобов'язані пройти первинний курс навчання по використанню ІТ, а також наступні курси підвищення кваліфікації.

39. ІТ може стати важливим інструментом в посиленні прозорості та об'єктивності процесу розподілу и передачі судових справ суддям. Це може вплинути на оцінку суддів та судів. Однак, дані, зібрані в система ІТ, не повинні бути єдиним джерелом інформації при аналізі роботи окремого суду. Статичні дані також мають досліджуватися Радою судової влади або іншим відповідним незалежним органом⁴.

40. Управління та розвиток ІТ є своєрідним випробуванням для будь-якої організації. Для вищих органів керівництва судовою владою це являє собою нову проблему, яка вимагає великих зусиль. Управління, засноване на інформації, - це можливість розвинути встановлену незалежність.

41. Засади фінансування розвитку ІТ мають відповідати значенню внеску ІТ в покращення роботи суду, якості правосуддя та рівня обслуговування громадян.

G. Висновки – Рекомендації

- i. КРЕС оцінює ІТ як засіб покращення здійснення судочинства.
- ii. ІТ може полегшити доступ до правосуддя, покращити процес розгляду та руху справ, підвищити рівень судочинства.
- iii. ІТ відіграє центральну роль в надання інформації суддям, адвокатам та іншим зацікавленим особам в системі правосуддя, громадськості та ЗМІ;
- iv. ІТ мають бути адаптованими до потреб суддів та інших користувачів системи, це в будь-якому разі не повинно порушувати гарантії та процесуальні права, принцип неупередженості при розгляді справи;
- v. Судді мають приймати участь в прийнятті всіх рішень стосовно використання та розвитку ІТ в судовій системі;
- vi. Слід брати до уваги потреби тих осіб, які не в змозі використовувати засоби ІТ.
- vii. Судді повинні бити уповноваженими наполягти на особистій присутності зацікавлених сторін, на наданні друкованих документів та на усних засіданнях. ІТ не може замінити повноваження судді стосовно вивчення та оцінки доказів.
- viii. КРЕС заохочує використання ІТ з метою посилення ролі судової системи в дотриманні верховенства права в демократичних державах;
- ix. ІТ не повинні втручатися в повноваження судді та підривати керівні принципи, зазначені в Статті 6 ЄКПЛ.

⁴ Див. Також Висновок КРЕС №1(2001), п. 9, №10(2007) та №11(2008).